

Görög, MOLNÁR GÜLLA

Gyűjtés ideje: 1966.

TART.: KIEGÉSZÍTÉS A NAGYCSEPELYI TÁJSMŰTÁRHOZ

8 lap, 1 tábla, 3 foto

FOLDRAJZI MUTATÓ: NAGYCSEPELY

SZAKMUTATÓ: XXVIII

Iratgyűjtő

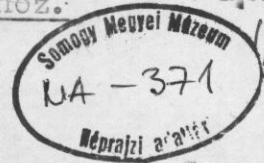
MSZ 5617
PAPIRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁROZÁS

ÁTVEZETVE AZ EGYSÉGES LTK. 1061-es TÉTELE ALÓL

1/25/17

A

- attya = a nagyapa régies megszólítása
- ágdál = megvarr valamit, de kevés szakértelemmel. Saját ma-
ma munkájára is mondja a "foltozó öregasszony": "Esz-
szé ágdalom ezt a rongyot!"
- árigál = megszól, rágalmaz valakit, nyilvánosan szégyenit.
"Éngem is megárigát..." = más előtt szóba hozott.

B

- böstörködik = valamiért zsörtölődik. A szomszédból egész nap
áthallatszik, hogy az öregember "Böstörködik a
feleségére..."
- bozorog = mocorog, zörög. A bolha is bozorog a fehérmeműben,
de a róka is bozorog a "remizben".
- bogya = bogyótermésű gyümölcs, pl. szőlő. "Egyé bogyát kis
cséléggyé!" Így kínálja szőlővel az unokát a
szüle.
- béce = Eredetileg az ABC-s könyv rövidített neve, de
így hívták az öregek minden "óvasmányos" köny-
vet. "Óvassá nékem a bécébü!" - biztatták az iske-
lába járó unokát.
- bannyas = gyapjas, puha. A téli alsónemű "jó bannyas"

C

- cuhados = naplopó, tétlen népség. Az az ember, aki nem sze-
ret dolgozni, inkább fogad egy sereg napszámost,
"sok cuhadossal jár" - ezek is csak tessék-lássák
dolgoznak.
- csijápól = csipog. Az eltévedt kiccsirke "csijápó".
- csamvarog = somfordál, munka nélkül lézeng. "Egész nap itt csam-
varog éa gyerek..."
- cépükedik = cipel, erején felüli munkát végez. "Annyit cöpé-
kedik maj belé szakad!"

D

- dödőjje = Tengerikásából főtt étel. Készítése a következő:
A kását sósvízben puhára főzik, majd egy kis bu-
zalisztet szórnak rá és addig kavarják, míg ezzel

jól összefő sűrűre. Ekkor a kavargatásra használt fakanállal kimeritenek belőle,erre bádogkanállal forró zsirt csurgatnak és ugyanazzal a bádogkanállal kiszaggetják cseréptálba. Tejfőllél megöntözték és forrón fogyasztották. A szegényembernél a tejföl elmaradt,de sokszor a zsir is. Ma már ismeretlen eledel.

F

- farcimál = erőszakosan követel,rábeszél.
 "Addig farcimáta az anyyát,mig meg nem vették neki a ruhát.."
- fulákó = fuldoklik,falánken eszik. A mohó étűre mondják:"Eszik csak ugy fulákó."

G

- görhöm = Kukoricalisztből készült igy: Leforrázták sós vízzel a kukoricalisztet, igy állt egy darabig,mig jól átjárta. Akkor egy kis zsirral bekeverték és kézzel gombócokat formáltak belőle,majd két tenyér közt összenyomva meglapították és tepszibe rakták. Igy dugták be a nagyhasu "dorikályhába",ahol megsült.
- gorcog = hangutánzó szó,= rágcsál.Az egér gorcog a falban.

H.

- hasáp = a savanyított káposzta közé rakott egész fej. "Veszek ki egy hasápot.."
- hévizál = haszontalanul tölti az időt,ráér.
 "Fé napot is ehévizá a szomszédokba!"
- hőbélévanc = haszontalan lim-lom,sokféle öltözet.
 "Ebbé a hidegbe az ember gyereke annyi hóbelevancot fővesz,hogy nem győzi levétnyi."

hajarózsázás

= feledésbement pünkösdi népszokás.
Kizárólag eladósorban levő, vagy ehhez közelálló leányok játszották. Pünkösöd másodnapján délután az Alsözegből megindultak végig a falun és ahol leánypajtásuk volt, bekiabáltak az udvarba: " Gyere hajarózsáznny!" Így gyülekeztek össze a felső faluvégen a Főszegben. Itt párosával álltak egymás meklé. Megfogták egymás kezét és magasra tartották. Ugy, mint valami kaput. Ekkor lassu, tánclépéshez hasonló menetben megindultak és dalolni kezdték:

" A cséplő/i kértek alatt
haja rózsa, hajaha!
kinyilott a gyöngyiszalag
hajarózsa, hajaha!
Gyöngyiszalag, lapulővél
hunfut a cséplő legény
haja rózsa, hajaha!"

Ekkor a leghátsó pár átbujt a feltartott kezek alatt előre és ők is feltartott kézzel mentek tovább. Most a következő pár ment előtte s s így tovább, míg mind sorra került. Annál szebben ~~váltak, minxx~~ ment, minél többen voltak. Egy kis pihenő után újra kezdték vagy ezzel, vagy más nótával, de általában ez volt a leggyakrabban dalolt. A falu népe pedig a kapuban várta őket és dicsérte, hogy milyen szépen "hajarózsáznak". A legények tisztos távolból mentek utánuk az alsó faluvégig. Itt szétváltak a párok és a legényekkel együtt mentek fel a község kocsmája melletti tere, ahol vagy citera, vagy harmónika szó mellett, de legtöbbször csak nótaszóra táncoltak az esti harangszóig. Akkor a lányok külön, a legények külön hazamentek.

- ihingét = ijeszt, elzavar. Eredetileg a kutya elzavarását jelenti. Átvitt értelemben azt, ha valakit megszegyenyítve elküldenek: "jól élihingétté a háztul!"
- K
- kácsi = kenyér, vagy kalács, ahogyan a kisgyerekek mondják: "Egyé kácsit!"
- küpi = kapa, lapát, vagy egyéb szerszámoknak az a része, melybe a nyelet erősítik.
- kolegáz = barátkozik, játszótársának tart. "Gyerekkorunkba együtt kolegáztunk."
- kerhóra fog = vallat, kérdezősködik. A rosszat tett gyereket "kerhóra fogták", hogy mondja meg az igazat.
- kitli = kis kabát, ujjas
- kaszirvál = ügyetlenül kaszál, semmitérő munkát végez
- kapinya = nyárfából vájt nyeles kanál, amivel korpát, kukoricát, darát mértek a jószágnak. Ürtartalma kb egy liternyi, de volt kisebb, vagy nagyobb is.
- Kuszimbál = összekuszál, vetésben mászkál,
- kotyóllás = Régi Luca-napi népszokás volt. Azt tartotta a babona, hogy Luca napján nem szabad varrni, mert akkor nem tojnak többet a tyukok és a libák annál a háznál, mert "bevarrták a fenekit". Ugyancsak káros volt az is, ha Luca napján elsőnek nőszemély ment egy házhoz. Ekkor a baromfiak tojása megcsökkent, de amit tojtak, az sem kelt ki, hanem belezápult. Ezért kora hajnalban indultak a kotyolók, hogy elsőként legyenek ott, ahova mennek. Rendszerint bojtárgyerekek, vagy szegényebb legények jártak Luca nap, de a jó szomszédok is átmentek egymáshoz köszönteni.

A kotyolló vitt magával egy kormos végü pizskafát, amivel a régi bő kályhákban a tüzet szokták pizskálni. Ahova bement, megzörgette az ajtót és bekiáltott: "Szabad e Lucát köszönteni?" Rendszerint elhangzott: "Szabad!" Bement a konyhába, lába közé vette a pizskafát, mintha lovagolna rajta és topogva hol egyik, hol másik lábára állva kezdte a mondókát: " /Éneklő hangszíntje/

Kity koty kity koty
 maj hajna lesz
 maj megvérad maj reggè lesz
 gèlègunya vèsszó
 az én tököm kèttő
 kèttő a golója
 harmadik a tolója
 akkorát tojjon a kètek tiktya
 mind egy dorikorsó
 akkorát tojjon a kètek luggya
 mind egy akós hordó!
 Aggyon egy koronát!"

A férfinép nagyot nevetett a pajzán versen, a fehérnépek pedig pironkodva szidták: "A fèné evett vóna meg, te büdös!" De a koronát megkepta. Ezután kinyitotta a tyukólat, libaólat és a még bennlévő baromfit a pizskafa kormos végével "megkurkátá", hogy sokat tojjanak és fias legyen a tojás.

Az udverból kifelé menet, ha a háznál "férhőmenő", vagy "surgyánka" lány volt, megtoldotta a jókivánságot ezzel is:

"Akkora csöcsè legyen a kètek lányának, mind egy dorikorsó, akkora seggevágánya legyen, mind a turi horog!"

De már szaladt is, mert a gazda kereste a kampósbotot: "Megájj te zshivány, az anyád teremtésit!"

A szomszédok csak a jókivánságokat szokták elmondani, az illetlen részt nem.

/Megjegyzendő, hogy a köszöntőben a genitáliák említése nem tudatos pajzánosság, hanem valószínű az ősi sámán varázsmondások emléke, melyben ez nagy szerepet játszott, mint a termékenység megtestesítője./

Erre mutat az egész aktus: a lába közé vett pizskafa, annak ázvarázsolása, Topogó mozgás stb.

- letyeg = bizonytalanul áll. Kapának a nyele, vagy egyéb szerszám, ha megszárad: "letyeg".
- lap = ujdág. Lapot járat, lapot olvas stb.
- lilézni = lányok játéka volt* fogócska. Összeálltak csomóba, egyik megütötte a másikat: "Te vagy a lile!" Ez addig kergette a többi, míg egyet megütött és az lett a lile.

- nyárs dugás = disznótoros szokás. Legények felöltöznek*maskurának", hogy rájuk ne ismerjenek, egy hosszú rudra tarisznyát, vagy fedeles kosarat kötnek és néhányan elmennek este a disznótoros házhoz. Egyik megnyitja az ajtót, a másik bedugja a kosarat a póznán. Az ajtót pedig huzzák, hogy a bentiek ki ne nyithassák. Várnak egy kicsit, majd amikor a dugó érzi, hogy nehezedik a kosár, hirtelen kirántják és elszaladnak. Valamelyik istállóba beülnek és megosztottnak az ajándékon. Ha mégis megfogják valamelyik nyársdugót, behuzzák a konyhába, borral megitatják, összekenek az arcát véreshurkával és úgy engedik el. Néha a zsugori házigazda a macskát teszi a kosárba és azzal szelődnek el a nyársdugók. Csak akkor mérgeződnek, amikor kiugrik a macska. Szokták úgy is csinálni, hogy több águ galyat vágnak és ágait arasznyira vágva kihelyezik. Egyik ágára irkalapra irt köszöntőt szurnak és nekiütik a konyhaajtónak. A nyársdugók elszaladnak és elrejtőzve leskelődnek. A házbeliek kinéznek a zajra, megtalálják a nyársot, megtüzdelik az ágait kolbással, hussal, hurkával és kitámasztják a pitarba. Közben lesik, mikor viszik el. Ha csak lehet, elcsipik valamelyiket. De ezt nagyon szégyenlik, inkább elő sem jönnek, míg nem biztosak abban, hogy nem fogják meg őket.

Ö

öröme naptya = határideje valami munkának. "Hónap lesz az öröme naptya, hogy megcsinyálom..."

P

pozsog = nyüzsög. "Annyi a hangya, csak úgy pozsog."*
prangatéroz = csődbejut. Az eladósodott gazda "eprangatézott."

pilincka gyermekjáték. Máshol bige. Arasznyi, a két végén kihegyezett botot beletesznek a földönhuzott, méternyi körbe, a "várba". A játékosok 5-10 méternyire körülállják. Aki benn van, egy bottal, az ütővel kicsit ráüt egyik végére és a leugró pilinckát a levegőben jó messzire elüti. Aki elkapja a repülő pilinckát, az megy fel ütni. Ha senki sem kapta el, aki hamarabb éri, felkapja és igyekszik a várba bedobni, hogy benne maradjon. A benne levő pedig az ütővel a vár felé repülő pilinckát elüti, de ez alatt nem szabad a várból kilépni. Ha elüti, ő marad, ha beleesett a várba, aki bedobta az. Veszélyes játék, mert könnyen balesetet okozhat a repülő, hegyes fa.

pilige = körbeálló lányok egymás kezét fogva, lassu ütemű nótaszó mellett tánclépésben körbe körbe mennek. Ha egymás kezét úgy fogják, hogy kiki a szomszéd hóna alatt átnyulva a következő leány kezét fogja, akkor gyors ütemű az ének és a tánc. Ez a karikázás.

R

roszog = mozog, zörög, pl. az egér a falban roszog.

S

se kuku-se pizsë = se szó, se beszéd. "Se kuku, se pizsë, csak üment..."

séremórál = tétlenül lopja a napot. "Csak séremórá, semmi látattya a dógának..."

szédibabázik

= szédül, tántorog. "Csak úgy szédibabázom."
Eredetileg gyermekjáték. Két gyerek megfogta egymás kezét, talpukat egymás mellé téve forogtak és kiabálták: "Szédi baba, kut baba!" Amíg el nem szédültek.

sikonyál

= sikoltozó, visít. "Ne sikonyájjmá!" Így intik a hancurozó apróságokat.

szatymat

= szemét, hulladék

szatylar

= a szijgyártó csufneve

T

tefle

= bő, idomtalan. "Ea cipő úgy kiteflüt!"

V

virgolódik

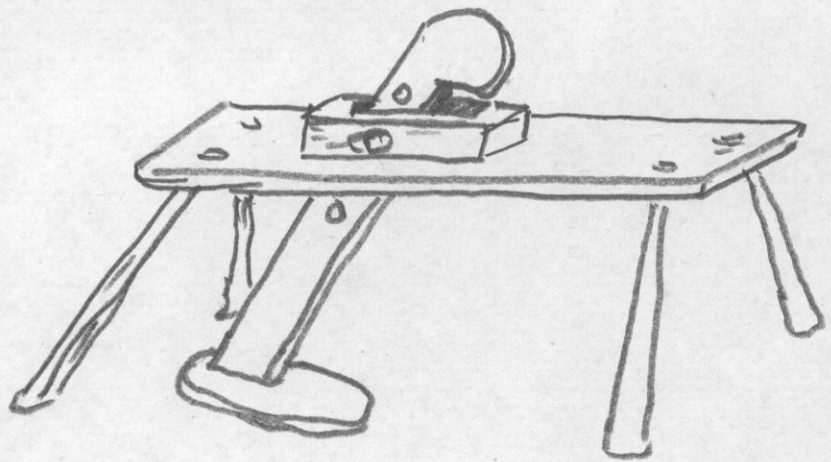
= bajlódik valakivel. "Ámombá sokat virgolóttam vele ..."

vacsora fölkel

= befejeződött a vacsora. A lakodalmes háznál, ha a vacsora fölkel, kezdődhet a tánc.

vonyószék

= házilag készített faragószék, amin a famunkákat házilag is elkészítették.

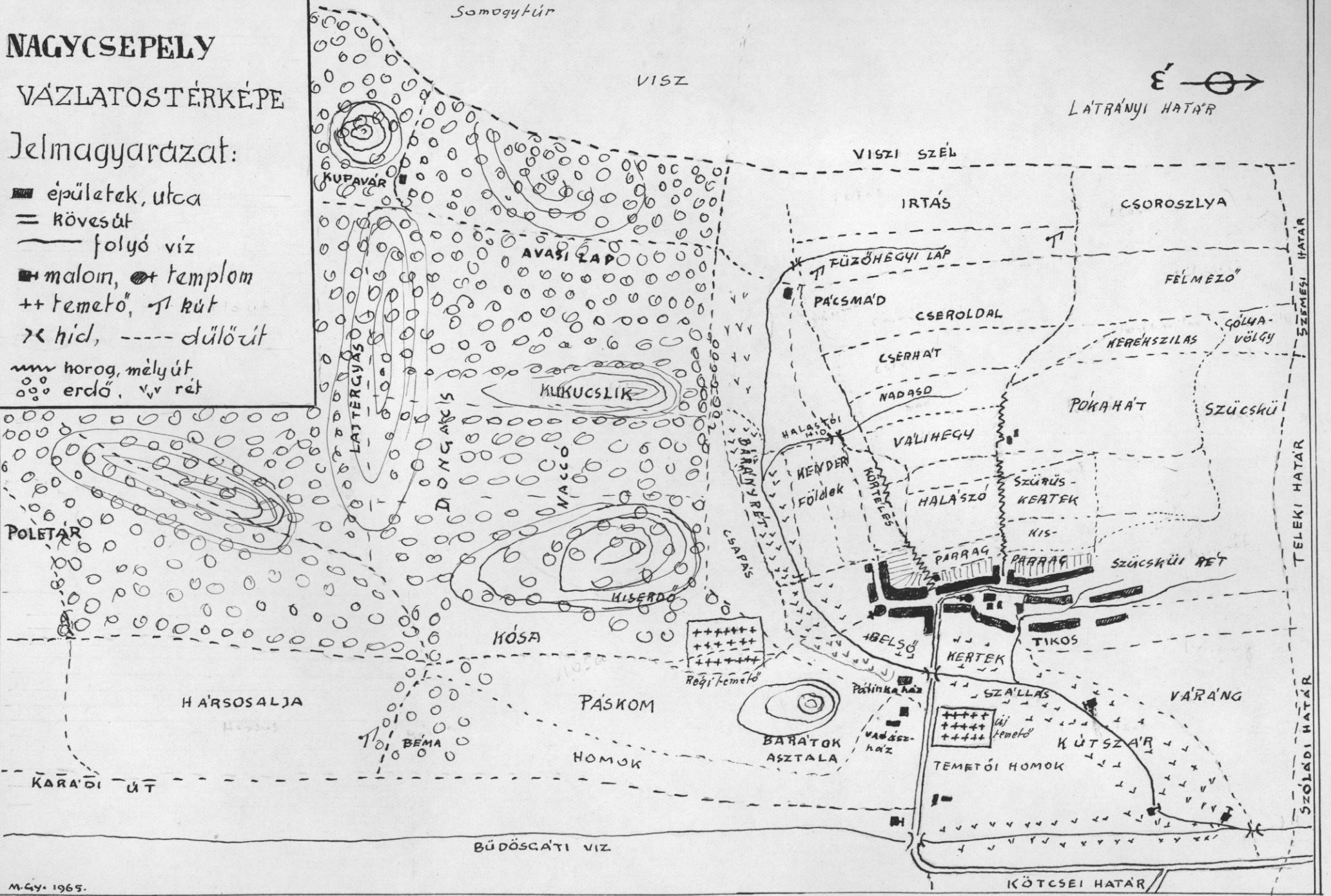
vonyószék

NAGYCSEPELY

VÁZLATOSTÉRKÉPE

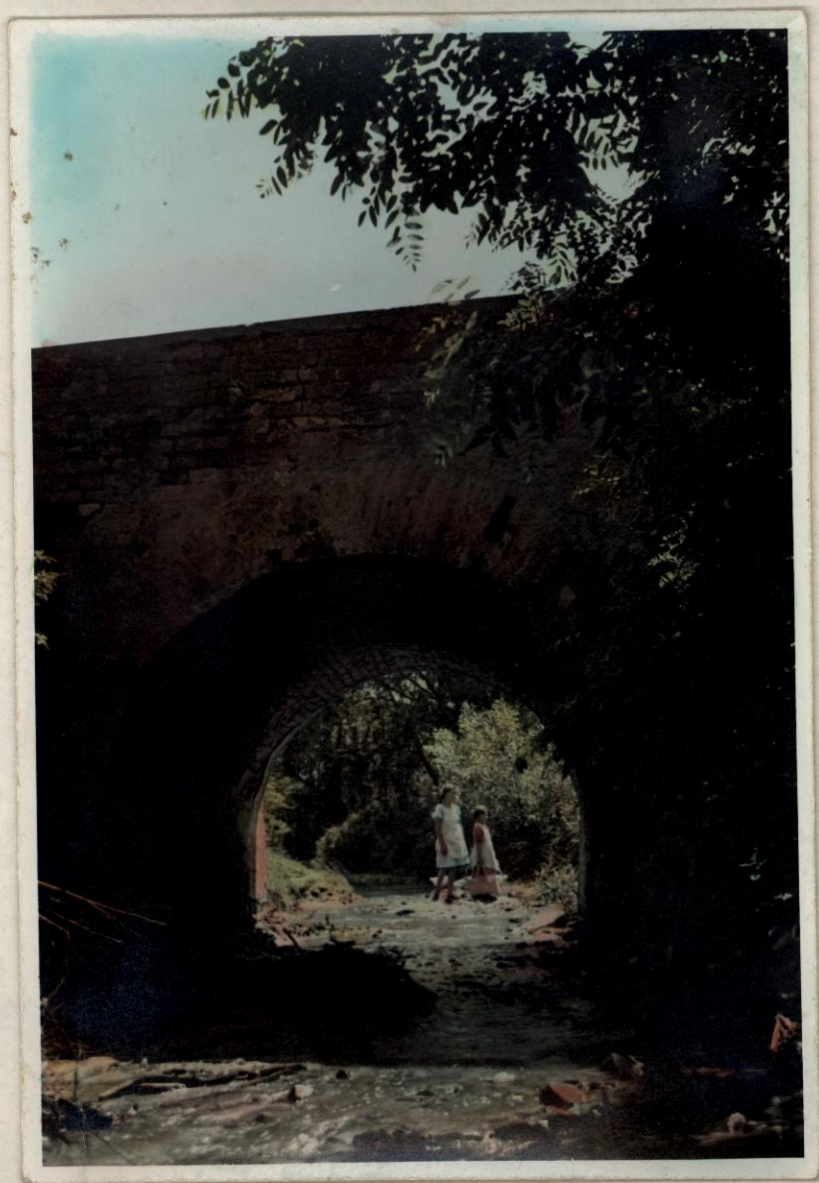
Jelmagyarázat:

- épületek, utca
- kövesút
- folyó víz
- malom, templom
- temető, kút
- hid, dülőút
- horog, mélyút
- erdő, rét

M. Gy. 1965.

Mérték: 1 cm. ca 400 m.

Öreg téglahíd a pálinkaháznál.

(Molnár Gyula felv.)

2

A református templom,előtte egy zsellérház
a XIX.sz. elejéről.

(Molnár Gyula felv.)

3

SOMOGY MEZEI MŰZEUM
KA-371
Képtár

A Bárány rét, Háttérben a Naccó.

(Molnár Gyula felv.)